

Nr 60.

Ankom till riksdagens kansli den 11 maj 1937 kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsförhållandena för vissa barnmorskor.

I en den 5 mars 1937 dagtecknad proposition nr 257, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredragande departementschefen i propositionen förordat, utfärda bestämmelser i fråga om pensionsförhållandena för vissa barnmorskor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren under nr 412 av fröken *Hesselgren* jämte tolv av kammarens övriga ledamöter väckt motion — i vad den avser barnmorskas pensionsålder och kvarstående i tjänst — vari hemställts, »att som övergångsbestämmelse rörande barnmorskas pensionsålder må gälla, att hon må få kvarstå i tjänsten till högst 57 års ålder, ifall hennes tjänsteår ej medgiva full pension vid uppnådda 55 år».

Beträffande motiveringen för Kungl. Maj:ts och motionärernas ifrågavarande förslag får utskottet, i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen och motionen.

Genom särskilda propositioner till innevarande års riksdag, nr 39 och nr 40, vilka för förberedande handläggning hänvisats till statsutskottet, respektive andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t framlagt förslag *dels* till förbättrad förlossningsvård samt anordnande av s. k. förebyggande mödra- och barnavård, *dels ock* till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.

På hemställan av statsutskottet (utlåtande nr 121) och av andra lagutskottet (utlåtande nr 41) har riksdagen i allt väsentligt bifallit vad Kungl. Maj:t i förenämnda propositioner nr 39 och nr 40 föreslagit.

I den nu föreliggande propositionen nr 257 har till behandling upptagits frågan om pensionsförhållandena för vissa barnmorskor, vilken fråga äger nära samband med det organisationsspörsmål, som berörts i de ovannämnda propositionerna. Beträffande den närmare innebörden av Kungl. Maj:ts av riksdagen numera godkända förslag i angivna avseende tillåter sig utskottet att hänvisa till härför intagna redogörelser i stats- och andra lagut-

skottens omförmälda utlåtanden. Här torde allenast beträffande den nuvarande organisationen av den öppna barnbördsvården få erinras om följande.

Enligt gällande bestämmelser rörande barnmorskeväsendet, vilka innehållas närmast i lagen den 28 mars 1919 (nr 138) om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. med däri vidtagna ändringar, skall riket vara indelat i barnmorskedistrikt, vart och ett med en fast anställd *distriktsbarnmorska*. För fullgörande av distriktsbarnmorskornas åligganden under tid då de åtnjuta semester eller eljest förfall för dem föreligger skall inom varje landstingsområde och i varje stad, som ingår i distriktsindelningen men ej deltar i landsting, finnas erforderligt antal fast anställda *reservbarnmorskor*. Kommun, som ingår i ett eller flera barnmorskedistrikt, äger utöver distriktsbarnmorska hava särskild barnmorska fast anställd i sin tjänst eller träffa avtal med annan barnmorska att, mot ersättning av kommunen för varje förrättning eller med visst årligt belopp, betjäna barnaföderskor. Utom nu nämnda kommunalt anställda barnmorskor finnas *kommunbarnmorskor*, antagna enligt lagen den 13 juni 1908 (nr 57) angående kommuns skyldighet i fråga om anställande av barnmorska. Enligt övergångsbestämmelse till förenämnda lag den 28 mars 1919, varigenom lagen den 13 juni 1908 upphävdes, medgavs anstånd med distriktsbarnmorskas anställande inom sådana distrikt, i vilka vid lagens ikraftträdande den 1 januari 1920 förefanns fast anställd kommunbarnmorska, intill dess tjänsteavtalet med henne utgått eller hon blivit till distriktsbarnmorska antagen.

Beträffande nu ifrågakvarande barnmorskors pensionsförhållanden gäller i huvudsak följande:

Distriktsbarnmorska har enligt reglementet för statens pensionsanstalt pensionsrätt i pensionsanstalten med ett tjänstepensionsunderlag av 1,000 kronor och ett familjepensionsunderlag av 500 kronor (§§ 60—62). Pensionsåldern är 55 levnadsår (§ 63). Befattningshavare, som uppnått pensionsåldern, kan av huvudmannen tillåtas kvarstå i befattningen, dock högst under 5 år (§ 18). För hel pension erfordras 25 tjänstår (§ 64). Pensionsavgiften är för tjänstepension 5 % av tjänstepensionsunderlaget och för familjepension 1 % av familjepensionsunderlaget (§ 68) eller tillhopa 55 kronor. Nämnda avgift åligger helt befattningshavaren. Huvudmannen erlägger ingen avgift. Den på statsverket belöpande årliga avgiften kan beräknas till omkring 200 à 250 kronor. Distriktsbarnmorskjetjänsterna äro *obligatoriskt* förenade med pensionsrätt i anstalten.

För ett mindre antal reservbarnmorskjetjänster har på särskild ansökan och efter föregående tjänstereglering beviljats pensionsrätt i anstalten. Pensionsvillkoren för dessa tjänster äro i övrigt desamma som för distriktsbarnmorskjetjänsterna. I dylik ordning och på enahanda villkor har pensionsrätt beretts även vissa kommunbarnmorskor. Flertalet av sådana barnmorskor äro emellertid pensionsberättigade enligt äldre, för barnmorskornas pensionsanstalt gällande bestämmelser och berättigade till en grundpension

av i regel omkring 300 kronor, vartill kommer pensionsförhöjning och dyrtidstillägg.

Då ovannämnda pensionsunderlag, 1,000 kronor, är oreglerat, utgår å det samma pensionsförhöjning I enligt kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 280), vadan hel tjänstepension i verkligheten utgör 1,176 kronor, vartill kommer dyrtidstillägg.

Statens pensionsanstalt, som anbefallts avgiva förslag rörande de bestämmelser i pensionshänseende, som kunde böra meddelas vid bifall till propositionerna nr 39 och nr 40, har härom i särskilda yttranden anfört i huvudsak följande:

Enligt de ifrågavarande propositionerna skulle enhetliga lönevillkor komma att gälla för samtliga *distriktsbarnmorskor*. Med tillämpning av de allmänna bestämmelserna i reglementet för statens pensionsanstalt skulle de löneförmåner, som skulle komma samtliga distriktsbarnmorskor till del, kunna föranleda fastställande av en tjänstepension å 1,350 kronor, varå dyrtidstillägg ej borde erhållas, då sådant ej skulle utgå å löneförmånerna. Enär enligt de för distriktsbarnmorska gällande särskilda bestämmelserna pensionsförmånerna för närvarande utgjordes av pension 1,000 kronor, pensionsförhöjning 176 kronor och dyrtidstillägg 192 kronor eller sammanlagt 1,368 kronor, funne anstalten det ej påkallat att vidtaga någon ändring i distriktsbarnmorskas pensionsvillkor.

I fråga om *reservbarnmorskor*, som framdeles komme att anställas efter den nya organisationens genomförande, skulle i tillämpliga delar gälla samma lönebestämmelser som för distriktsbarnmorska. Sådana reservbarnmorskor borde därför *obligatoriskt* hava pensionsrätt i statens pensionsanstalt liksom distriktsbarnmorskorna och på samma villkor som dessa; i propositionen nr 39 framhölles dock, att något egentligt behov av att anställa reservbarnmorskor knappast torde föreligga under de närmaste åren. I pensionsreglementets § 60 mom. 1 e) torde reservbarnmorska böra särskilt nämnas, men borde i en övergångsbestämmelse stadgas, att reservbarnmorska, som antagits före ikraftträdandet av den föreslagna nya lagen om anställande av distriktsbarnmorskor m. m., ej skulle hava delaktighet i pensionsanstalten, såvida icke hennes befattning dessförinnan reglerats och anmälts till pensionsrätt i anstalten. Att i pensioneringen upptaga sådana reservbarnmorskor, som redan funnes anställda och övergångsvis skulle bibehållas men som hittills icke ansetts böra anmälas till pensionsrätt, torde ej böra ifrågakomma.

Då någon ändring i pensionsbestämmelserna för distriktsbarnmorska icke ansetts böra föreslås, syntes anledning ej heller föreligga att vidtaga några förändringar med avseende å pensionsvillkoren för sådana barnmorskebefattningar, som efter särskild, av medicinalstyrelsen godkänd tjänstereglering kunde förenas med pensionsrätt i anstalten.

Vidkommande reglering av pensionsförhållandena för de enligt 1908 års lag anställda *kommunbarnmorskorna* hade pensionsanstalten i anslutning till ett av befolkningskommissionen i ämnet framställt förslag angivit vissa riktlinjer.

I nämnda lag finnes icke föreskriven viss åldersgräns, vid vilken kommunbarnmorska skulle frånträda sin tjänst. Det syntes vara vederbörande kommun obetaget att besluta om viss övre åldersgräns i detta avseende.

Det vore antagligt, att, därest pension bereddes dessa kommunbarnmorskor genom statens försorg, en del kommuner komme att begagna sig av denna

möjlighet, då i motsatt fall kommunen förr eller senare måste se sig nödsakad att av egna medel bevilja vederbörande viss pension.

I regel hade kommunbarnmorskorna — med undantag för det fåtal av dem, vilka ägde delaktighet i statens pensionsanstalt och för vilka gällde en pensionsålder av 55 år — kvarstått i tjänst intill 70 år. Detta förhållande förklarade, att det alltjämt funnes kvar ett icke obetydligt antal dylika barnmorskor.

Förefintligheten av dessa av kommun fast anställda barnmorskor hade i många fall verkat hämmande på en ändamålsenlig omreglering av barnmorskedistriktet inom respektive län. Fastställande även för sådana kommunbarnmorskor, vilka icke vore delägare i statens pensionsanstalt, av en åldersgräns, utöver vilken kvarstående i tjänst icke finge äga rum, vore önskvärd ur synpunkten av en hastigare avveckling av dessa tjänster.

Kommissionen hade tagit under övervägande, huruvida icke kommunbarnmorskorna borde pensioneras genom statens medverkan, varvid åldersgränsen borde sättas lika med vad som gällde för distriktsbarnmorskor eller vid 55 år. Kommissionen ifrågasatte, att staten skulle lämna visst bidrag för uppbringande av de pensioner, som utginge till vederbörande kommunbarnmorska till följd av delaktighet i barnmorskornas pensionsanstalt.

Pensionsanstalten förordade, att den sålunda ifrågasatta pensionsökningen skulle utgå med ett fixt belopp. Om det antoges, att grundpensionen enligt barnmorskornas pensionsanstalts reglemente i regel uppginge till omkring 300 kronor och denna grundpension genomgående finge höjas med t. ex. 500 kronor av statsmedel, vartill sedermera finge komma pensionstillägg, pensionsförhöjning I och dyrtidstillägg, skulle pensionsförmånerna komma att i regel uppgå till sammanlagt omkring 1,150 kronor jämte dyrtidstillägg. För barnmorska, som icke räknade minst 25 tjänstår, borde dock den särskilda tilläggspensionen minskas i förhållande till antalet felande tjänstår.

För tilläggets erhållande borde uppställas villkor om skyldighet för vederbörande att avgå vid inträdd ålder av 55 år eller om denna ålder vid tidpunkten för omorganisationens ikraftträdande redan uppnåtts omedelbart.

Chefen för socialdepartementet har i propositionen nr 39 i fråga om barnmorskornas avgångsskyldighet vid uppnådd stadgad pensionsålder anfört bland annat:

Beträffande genomförandet av den nya distriktsindelningen syntes av särskild betydelse, att indelningen redan från början i görligaste mån lämpades efter de förhållanden, som kunde antagas bli mera bestående i framtiden. Det närmaste hindret för en dylik anpassning redan nu torde vara det jämförelsevis stora antal befattningshavare, som därav berördes. Att vid omorganisationens genomförande utan vidare entlediga det övertaliga antalet befattningshavare kunde ej komma i fråga. Ej heller syntes med hänsyn till den ringa pension, som utginge till distriktsbarnmorska, förtidspensionering böra tillgripas. Däremot torde böra förutsättas, att sådan barnmorska efter omorganisationens ikraftträdande ej vidare medgäves rätt att kvarstå i tjänst efter uppnådd pensionsålder, 55 år.

Förefintligheten av de s. k. kommunbarnmorskorna utgjorde ett hinder för ett rationellt genomförande av den föreslagna omorganisationen av barnmorskeväsendet. Denna form för anställning av barnmorskor syntes böra avvecklas så snart som möjligt. En utväg vore måhända att hålla kommunbarnmorskorna helt utanför den nya distriktsindelningen. Detta torde dock möta svårigheter, därest principen om fri förlossningsvård allmänt skulle

kunna upprätthållas. I stället syntes den väg, kommissionen anvisat, böra beträdas. Dock torde sådan kommunbarnmorska, som vid tidpunkten för omorganisationens ikraftträdande uppnått 55 år, icke med bidrag av statsmedel böra beredas pension, såvida hon ej samtidigt avginge från sin befattning. Endast de kommunbarnmorskor, som ej fyllt 55 år, skulle sålunda inordnas i den nya organisationen, varemot de övriga skulle bli hänvisade att, därest de ej föredroge att omedelbart avgå med pension, arbeta under konkurrens med distriktsbarnmorskorna, i vilkas åligganden skulle ingå att lämna fri förlossningsvård. Vid en dylik anordning syntes kunna förväntas, att kommunerna i stor utsträckning komme att begagna sig av den möjlighet de torde äga att entlediga de kommunbarnmorskor, som vid den nya organisationens ikraftträdande kunde beredas pension genom statens försorg. Beträffande de fåtaliga kvarstående kommunbarnmorskorna, torde bestämda villkor böra uppställas för ökat bidrag av statsmedel till avlöningen. Sålunda borde krävas, att de skulle äga skyldighet avgå med pension vid fyllda 55 års ålder.

Chefen för finansdepartementet har i den nu förevarande propositionen nr 257 anfört huvudsakligen följande:

I likhet med statens pensionsanstalt och statskontoret funne departementschefen ett bifall till vad i propositionerna nr 39 och 40 till årets riksdag föreslagits i avseende å barnmorskeväsendets organisation icke böra föranleda någon ändring av de för distriktsbarnmorskor för närvarande gällande pensionsbestämmelserna.

Beträffande reservbarnmorskor, som framdeles kunde komma att anställas efter den nya organisationens genomförande, och vilka enligt omorganisationsförslaget skulle bli i lönehänseende i stort sett likställda med distriktsbarnmorskor, biträdde departementschefen det av statens pensionsanstalt framlagda förslaget, vilket innebure, att dessa barnmorskor skulle liksom distriktsbarnmorskorna obligatoriskt hava pensionsrätt i statens pensionsanstalt och att för dem skulle även i övrigt gälla enahanda pensionsvillkor som för distriktsbarnmorskor.

I fråga om reservbarnmorskor, som blivit fast anställda före ikraftträdandet den 1 januari 1938 av de föreslagna nya föreskrifterna, hade pensionsanstalten ifrågasatt, att sådan barnmorska, som icke redan vore delaktig i anstalten, ej skulle kunna vinna delaktighet, såvida icke hennes befattning före nämnda tidpunkt reglerats och anmälts till pensionsrätt. Mot detta förslag hade departementschefen intet annat att erinra än att respittiden för vidtagande av sistnämnda åtgärder för pensionsrätts vinnande syntes böra utsträckas, förslagsvis till utgången av år 1938.

Vad slutligen anginge de enligt lagen den 13 juni 1908 anställda kommunbarnmorskorna ansåge även departementschefen sig böra tillstyrka, att för åstadkommande av snar avveckling av dylika barnmorsketjänster tillägg till eljest utgående pension enligt reglementet för barnmorskornas pensionsanstalt finge tilldelas sådan barnmorska. Även billighetsskäl syntes tala för beviljande av en dylik förmån. Beträffande den form, i vilken tilläggs pensionen borde utgå, samt i fråga om storleken av denna funne departementschefen sig kunna biträda statens pensionsanstalts därutinnan framlagda förslag, dock att föreskrift torde böra meddelas till förhindrande av att sammanlagda pensionsförmånen för sådan barnmorska komme att överstiga hennes tidigare samlade avlöningsförmåner eller den pension, som skulle hava tillkommit henne, om hon innehåft distriktsbarnmorsketjänst.

Till stöd för det i den föreliggande *motionen II: 412* ovan återgivna förslaget har anförts följande:

»Distriktsbarnmorskan är enligt nu gällande bestämmelser skyldig att avgå med pension vid 55 års ålder. Hon kan, om skäl därtill äro, för ett år i sänder få förlängt tjänstestillstånd, dock till högst 60 år. Nu föreslås en generell pensionsålder av 55 år.

Häremot ha vi ingen annan erinran än att det synes oss vara rätt och billigt, att en barnmorska, som ej har fullt antal tjänsteår, då hon uppnått 55 levnadsår, måtte få kvarstå i tjänst högst 2 år, för att hennes pension, som i sig själv är låg även vid full pension, ej måtte bli alltför ofullständig. Skulle det ej anses lämpligt att medgiva detta, vilja vi föreslå, att det relativt lilla antal barnmorskor, som det här rör sig om, måtte få full pension vid uppnådd pensionsålder, oaktat antalet tjänsteår ej är fyllt.»

Utskottet.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, är Kungl. Maj:ts i den förevarande propositionen nr 257 framlagda förslag föranlett av den omorganisation av förlossningsvården m. m., som riksdagen numera i anledning av förslag i propositionerna nr 39 och nr 40 till innevarande års riksdag beslutat. Utskottet, som i princip icke haft något att erinra mot de grunder rörande pensionsförhållandenas reglering för barnmorskor, vilka innefattas i propositionen nr 257, får tillstyrka, att riksdagen måtte giva Kungl. Maj:t det i propositionen begärda bemyndigandet.

I anledning av den förenämnda motionen har utskottet emellertid ansett sig böra uttala, att utskottet icke kunnat dela den av chefen för socialdepartementet hävdade uppfattningen, att distriktsbarnmorska efter omorganisationens ikraftträdande ej vidare må medgivas rätt att kvarstå i tjänst efter uppnådd pensionsålder, 55 år. Utskottet anser för sin del billigheten bjuda, att ett något mildare förfarande tillämpas, då i annat fall åtskilliga av ifrågavarande barnmorskor icke komma att erhålla för full pension föreskrivet antal tjänstår och därigenom bliva underkastade avkortning i pensionsförmåner. Den enligt reglementet för statens pensionsanstalt förefintliga rätten för huvudmannen — i detta fall medicinalstyrelsen — att medgiva ett kvarstående i tjänst i högst fem år utöver pensionsåldern synes utskottet alltjämt böra i viss utsträckning få tillämpas av styrelsen. Utskottet vill i sådant avseende — för att mildra övergången mellan vad hittills tillämpats och vad chefen för socialdepartementet föreslagit — förordna, att i den mån distriktsbarnmorska, som är i tjänst vid omorganisationens ikraftträdande, icke vid uppnådd pensionsålder av 55 år innehar för full pension erforderligt antal tjänstår, medicinalstyrelsen må, därest förutsättningarna härför i övrigt äro för handen, medgiva vederbörande rätt att kvarstå i tjänst intill dess nämnda antal tjänstår uppnåtts, dock ej längre än till fyllda 57 levnadsår.

Under åberopande av det sålunda anförda hemställer utskottet,

- 1) att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition; samt

2) att förevarande motion II: 412 i här behandlad del må anses besvarad genom vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 11 maj 1937.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerberg, Ehrnberg, Ström* i Lidköping*, *Bjurström, Berling, Nilsson* i Mölndal, *von Horn* och *Bodin* i Visby;

från andra kammaren: herrar *Holmgren, Lovén, Paulsen, Andersson* i Falkenberg, *K. A. Westman, Gustavson* i Västerås, *Osberg* och *Andersson* i Lindome.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
